

ONA ALEKNAVIČIENĖ

Dvi Zygfydo Ostermejerio giesmės: paskelbtos 1781 ar 1791 metais?

ANOTACIJA. Straipsnyje keliamas klausimas dėl dviejų lietuviškų Zygfydo Ostermejerio (1759–1821) giesmių paskelbimo metų. Lietuvių literatūros istoriografijoje paprastai nurodomi 1781-ieji. Remiantis Gotfydo Ostermejerio knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte* (1793) pateiktais duomenimis, straipsnyje įrodoma, kad jos išspausdintos ne 1781 m. išėjusiame Gotfydo Ostermejerio giesmyne *Giesmes šventos Bažnyčioje ir Namej' giedojamos*, bet taip pat jo parengtame ir 1791 m. išleistame 32 giesmių giesmynėlyje *Giesmės*. Šį giesmynėlį, turėjusį naujomis giesmėmis kompensuoti 1781 m. giesmyno trūkumus, sudarė 30 Gotfydo Ostermejerio ir 2 Zygfydo Ostermejerio iš vokiečių kalbos verstos giesmės.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Zygfydas Ostermejeris, Gotfydas Ostermejeris, Prūsijos Lietuva, XVIII a. evangelikų liuteronų giesmynai, lietuviškų giesmių ir giesmynų istorija

Vaclovas Biržiška *Aleksandryne* (1963) aprašydamas Trempų (Darkiemio aps.) evangelikų liuteronų kunigo Gotfydo Ostermejerio (Gottfried Ostermeyer, 1716–1800) jauniausio sūnaus Zygfydo Ostermejerio (Siegfried Ostermeyer, 1759–1821) biografiją ir literatūrinę veiklą, nurodė, kad „1781 m. išleistam tėvo lietuviškam giesmynui pateikė dvi ten išspausdintas giesmes“¹.

¹ Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas: Senųjų lietuvių rašytojų rašiusių prieš 1865 m. biografijos bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: XVIII–XIX amžiai, Čikaga: JAV LB Kultūros Fondas, 1963, p. 269. Apie Zygfydą Ostermejerį plačiau žr. Rita Šlaitaitė, „Gotfrido ir Zigfrido Ostermejerių biografijos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 3: *Devynioliktan amžiuon įžengus*, Vilnius: Pradai, 1994, p. 149–171; Liucija Citavičiūtė, „Zygfydas Ostermejeris ir jo traktatas *Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvius su vokiečiais?*“, in: *Senoji*

Vėliau ši informacija pasklido po kitas Prūsijos Lietuvos kultūrą ir literatūrą tiriančias knygas bei straipsnius².

XVI–XVIII a. lietuviškų giesmių ir giesmynų raidai skirtoje knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte (Pirmoji lietuviškų giesmių istorija, 1793)* Gotfrydas Ostermejeris pridėjo skyrių „Littauische Liederdichter nach dem Alphabet“, kur aprašė 48 lietuviškų giesmių kūrėjus: pateikė biografinių duomenų ir informacijos apie kūrybą. Tarp giesmių kūrėjų Ostermejeris įtraukė ir save, ir sūnų Zygfrydą, nors šis tuo metu tebuvo publikavęs tik 2 giesmes. Aprašė jo mokymąsi ir mokytojus iki Karaliaučiaus universiteto, studijas nuo 1776 m. universitete, trejų metų docento darbą Lietuvių kalbos seminare ir precentoriavimą nuo 1781 m. Viliūnuose (Pilkalnio aps.). Jis teigė, kad lavinimosi tikslais Zygfrydą daug vertęs į lietuvių kalbą, dvi jo verstos giesmės įdėtos į naujojo giesmyno priedą (plg. 1 pav.):

hat zu seiner eigenen Uebung vieles ins Littauische übersetzt, davon zwey Lieder in den Anhang zum neuen G. B. eingerückt sind. Man sehe die Vorrede zu diesem Büchelchen³.

(Lavinimosi tikslais daug vertė į lietuvių kalbą. Iš tų vertimų **dvi giesmės įdėtos į naujojo giesmyno priedą, žr. tos knygelės pratarinę⁴.**)

Naujuoju giesmynu („das neue Gesangbuch“; „das neue G. B.“) Ostermejeris vadina 1781 (1780) m. išleistą giesmyną *Giesmes šventos Bažnyčioje ir*

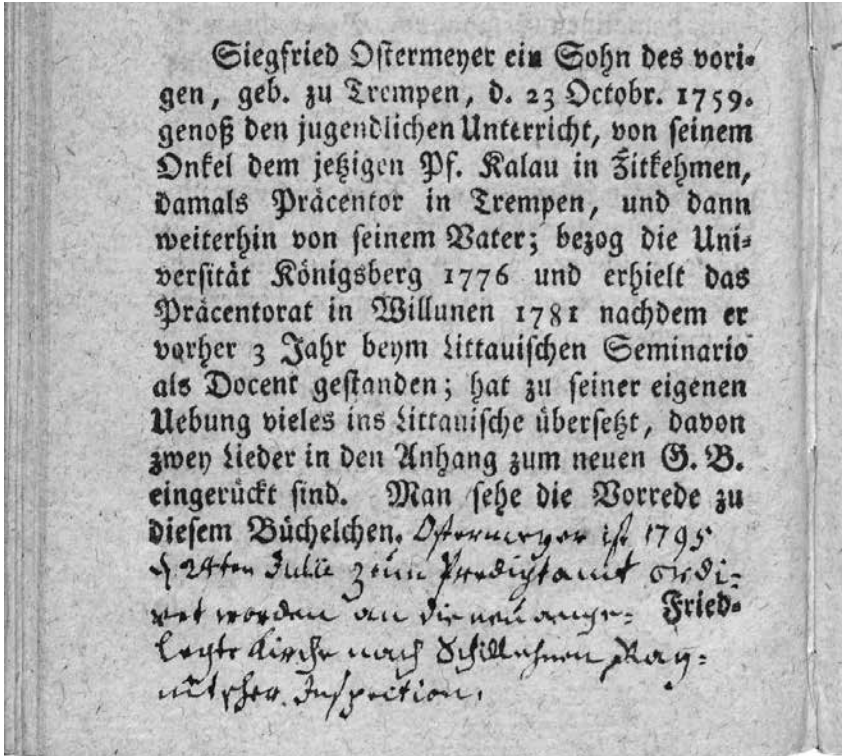

Lietuvos literatūra, kn. 18: *Istorijos rašymo horizontai*, 2004, p. 297–312; Eadem, „Gotfrydas Ostermejeris ir jo palikuonys lietuvių raštijoje“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 41: *Gotfrydo Ostermejerio lituanistinio paveldo tyrimai I*, 2016, p. 29–33.

² Albertas Juška, *Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1997, p. 566; Leonas Gineitis, „Ostermejeris (Ostermeyer) Zigfridas“, in: *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 364 ir kt.

³ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte, ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore seniore und der Königl. Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglied*, Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1793, p. 254.

⁴ Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinktiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 418. Čia ir toliau paryškinta cituojant.

1 pav. [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 254:
 rašoma apie 2 Zygfydyo Ostermejerio paskelbtas giesmes;
 Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen: 8 H L BI I, 8856

*Namej' giedojamos*⁵, kurį parengė kartu su Balėtų kunigu Povilu Šrederiu (Paul Schröder, 1723–1796). Giesmynas buvo išspausdintas 1780 m., bet Ostermejeris paprastai nurodo dvi datas: 1781 ir 1780⁶. Nė vienas egzempliorius neišlikęs arba nerastas. Apie giesmyno išleidimą žinoma iš paties Ostermejerio veikalų ir poleminių XVIII a. pabaigos raštų, o giesmyno repertuaras šiek tiek rekonstruojamas iš XIX a. bažnytinių ir namų pamaldoms skirtų giesmynų, perėmusių dalį jo giesmių: tai Kristijono Gotlybo Milkaus (Christian Gottlieb Mielcke, 1732–1807) *Sénos ir naujos krikščioniškos Giesmės* (1806),

⁵ [Gotfrydas Ostermejeris, *Giesmes šventos Bažnyčioje ir Namej' giedojamos su nobažnomis Maldomis i wienas Knygas suglaustos nū G. Ostermeyerio*, Karalaučiuje: Drukawotas pas G. L. Artungą, 1781] (neiškė); apie jas žr. *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, Vilnius: Mintis, 1969, p. 298–299, įrašo nr. 860 (toliau – LB I).

⁶ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 153, 175; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 375, 385.

Kristijono Henriko Mertikaičio (~1775–~1856) *Wissokies Naujes Giesmes arba Evangeliški Psalmi* (1817 m. ir vėlesnių leidimų) ir Karolio Gotardo Keberio (Karl Gotthard Keber, 1756–1835) *Iš naujo pérweizdėtos ir pagérintos Giesmjû Knygos* (1832).

Išsamiausiai Ostermejerio giesmynas apibūdintas jo paties knygoje *Erste Litauische Liedergeschichte* – čia jam skirtas visas skyrius „Das neue Gesangbuch“, kur aprašoma knygos struktūra (ją sudarė giesmynas, maldynas, kolekto ir Kristaus kančios istorija), rengimo istorija ir aplinkybės, giesmių atrankos, redagavimo, grupavimo problemos, taip pat atsakoma ir į kritikų priekaištus⁷.

Ką Ostermejeris laiko *naujojo giesmyno priedu*, arba *priedu prie naujojo giesmyno* („der Anhang zum neuen G. B.“)? Pirmiausiai reikia atkreipti dėmesį į tai, kad 1781 m. giesmyne giesmių priedo išvis nebuvo – skirtingai negu Jono Berento (Johann Behrendt, 1667–1737) giesmyne *Iš naujo pérweizdėtos ir pagérintos Giesmû=Knygos*, kurio pirmas leidimas išėjo 1732 m.⁸ Ostermejeris rašo, kad rengiant naująjį giesmyną (kaip pagrindas nurodomas Berento giesmynas, minimi 1732, 1740 ir 1750 m. leidimai), visos giesmės specialiai sudėtos kartu, nes jų atskyrimas buvęs nenaudingas:

Erstlich hat man den sehr weitläuftigen Anhang des Gesangbuchs dem ersten und Haupttheile einverleibt; weil man von dieser Absonderung, nicht den geringsten Nutzen, wohl aber Schaden verspüret⁹.

(Pirmiausia **gausios priedo giesmės buvo išskaidytos** pirmojoje, pagrindinėje, giesmyno dalyje, kadangi tų dalių atskyrimas¹⁰ nedavęs jokios naudos, o tik pastebimą žalą¹¹.)

⁷ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 153–239; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 375–412.

⁸ [Jonas Berentas,] *Iš naujo pérweizdėtos ir pagérintos Giesmû=Knygos / kurrûse brangiáusos sénos ir naujos Giesmės surašytos / Dievui ant Garbės ir Prusû Karalysteje esantiems Lietuwninkams ant Dušû Išgánimo podraug su Maldû=Knygomis / kurrûse ne tiktay sénos, bet ir naujos Maldos randamos yra*, Karalaučiu: Isspaustos Iono Prideriko Reusnero, 1732.

⁹ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 175.

¹⁰ Pažodžiui: „jų [t. y. giesmių] atskyrimas“.

¹¹ Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 385. Guido Michellini'o duomenimis, visos priedo giesmės į pagrindinę dalį atkeltos šeštajame (1748) Berento giesmyno leidime, o septintajame (1750) sudėtos į antrąją dalį, sudarytą Fabijono Ulricho Glazerio (Fabian Ulrich Glaser, 1688–1747) giesmyno *Kélos Nobažnos Giesmes* pagrindu

Ostermejeris kartu su Šrederiu norėjo vientiso giesmyno, o ne perskirta į dvi dalis su nevienodu giesmių skaičiumi ir netolygiu išdėstymu kaip anksčiau, nes tokiu nepatogu naudotis¹². Sujungti abi dalis į vieną, sudedant giesmes pagal tematiką, rengėjai buvo numatę pačioje sumanymo pradžioje, kai sudarė „naujo pagerinto lietuviško giesmyno projektą“¹³. Būsima giesmyno struktūros pertvarka aprašyta pirmuose projekto punktuose (plg. 2 pav.).

Laikantis projekto nuostatų siekti darnios visumos, 508 giesmės galiausiai buvo sugrupuotos pagal temas į 65 grupes ir sudarė knygos skyrių, pavadintą „Giesmes“. Giesmyną užbaigė dvi rodyklės: vokiška ir lietuviška. Po jų ėjo maldos („Gebete“), toliau kolekto („Collecten“), o pabaigoje Kristaus kančių istorija („Leidens=Geschichte unsers Herrn“) (plg. 3 pav.).

Taigi minėtame knygos *Erste Littauische Liedergeschichte* skyriuje aprašydamas naujojo giesmyno sandarą, giesmių priedo kaip giesmyno struktūrinio elemento Ostermejeris nenurodė, priešingai, – keliose vietose kalbėjo apie kryptingą jo naikinimą, nes turėjo atremti priekaištus dėl kardinalaus giesmyno struktūros pakeitimo.

Skyriuje „Littauische Liederdichter nach dem Alphabet“ rašydamas apie Zygfydo literatūrinę veiklą, Ostermejeris naujojo giesmyno priedą vadino mažiųjų žodžių *knygelė* („Man sehe die Vorrede zu diesem Büchelchen“¹⁴), kitur dar *mažu rinkiniu* („eine kleine Sammlung“¹⁵). Jis paaiškino ir jo atsiradimo priežastis: giesmių rinkinėlį parengęs po to, kai peržiūrėdamas išspausdintą 1781 m. giesmyną pamatė, kad trūksta giesmių „apie kai kurias dieviškas savybes ir ypatingas krikščioniškas priedermes“. Norėdamas tą trūkumą pašalinti, parengė ir 1791 m. išspausdino 32 giesmių rinkinėlį¹⁶, kuri galima įsirišti kartu su giesmynu. Pasak Ostermejerio, jo giesmynas, pridėjus

---

(Guido Michelini, *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija: nuo Martyno Mažvydo iki XIX a. pabaigos*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2009, p. 11, 49–58).

¹² [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 166, 175; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 381, 385.

¹³ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 157; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 378.

¹⁴ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 254; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 418.

¹⁵ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 223; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 403.

¹⁶ [Gotfrydas Ostermejeris, *Giesmės*, 1791] (neiškile; apie jas žr. *LB I* 299, įrašo nr. 862).

sten Nachbarn dem Pf. Schröder schon so manche Unterredung gehalten. Er kannte sie auch, und wünschte so wie ich, daß denselben möchte abgeholfen werden. Natürlich mußte er also Lovins Vorhaben auch billigen. Wir traten demnach beyde mit diesem Manne näher zusammen, nahmen Antheil an seinem Vorhaben, und es wurde unter uns folgender Plan zu einer verbesserten Ausgabe des Littauischen Gesangbuchs verabredet.

1. Beyde Theile des Behrendtschen Buches sollen in Eins zusammen gezogen werden, da die Absonderung blos durch einen Zufall geschehen, keinen Nutzen habe, ja wohl Schaden bringe.

2. Die Lieder des zweyten Theils, werden in den ersten Theil, jedes an seinen Ort, und unter die Rubrick, unter welche es gehöret, eingeschaltet.

3. Die Liedertitel, die im ersten Theile des Buches fehlen, sollen aus dem zweyten herüber gebracht, und mit jenen in einer solchen Ordnung vereinbaret werden, welche die richtigste ist.

2 pav. [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 157: aprašomas numatytas giesmyno struktūros keitimasis; Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen: 8 H L BI I, 8856

VII. Das neue Gesangbuch.

§. 124. Es hat den Titel: Giesmes
 šventos Bežnycoje ir Namėj' giedojuamos
 su nobažnyomis Maldomis i wienas Kunigas
 suglaustos, d. i. heilige Lieder, die in der
 Kirche und zu Hause gesungen werden, mit
 andächtigen Gebeten in ein Buch zusammen-
 gefaßt, Königsberg 1781. (1780). Auf
 diesen Titel folgt ein Vorbericht von 25
 Seiten, von dem unten. Hierauf kommt
 eine Anzeige der Titel, unter welche die Lie-
 der gebracht sind. Dieser ihre Anzahl beläuft
 sich auf 508, der Titel sind 65. Nun kommt
 der erste Theil des Buches, welcher wieder
 seinen besondern Titel hat, der in dem einzi-
 gen Worte Giesmes Gesänge bestehet.
 Diese Gesänge folgen nach den vorgeseh-
 ten Titeln, und beschließen mit einem doppelten
 Register, einem Deutschen und Littauischen.
 Hierauf folgt der zweyte Theil des Buches
 mit vorangesehnen Titel: Maldos, d. i. Ge-
 bete. Nach denen stehen die Collecten, und
 den Beschluß macht die Leidens-Geschichte
 unsers Herrn, nach Matthäo mit den gewöhn-
 lichen Liederversen. Format, Papier und
 Druck ist ganz, wie beym Behrendischen
 Gesangbuch. §. 125.

3 pav. [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 153:
 aprašoma giesmyno struktūra; Niedersächsische Staats-
 und Universitätsbibliothek Göttingen: 8 H L BI I, 8856

šitą giesmynėlį, toli pralenkia ne tik senuosius lietuviškus, bet ir krašte naudojamus vokiškus giesmynus (plg. ir 4–5 pav.):

Eben so habe ich bey der ersten Durchsicht des Buches wahrgenommen, daß ihm Lieder über einzelne göttliche Eigenschaften, und besondere Pflichten des Christenthums fehlen. Diesem Mangel habe durch eine kleine Sammlung von 32 Liedern abgeholfen, die ich in der ersten Hälfte des Jahres 1791 abdrucken lassen. Wenn diese Lieder dem Gesangbuch beygebunden werden, so wird beym öffentlichen Gottesdienst nicht leicht ein Fall vorkommen, auf den gar kein Lied vorhanden wäre. Sollte sich aber dergleichen doch finden, so kann ein jeder Mangel leicht ersetzt werden. [...] Bis das etwa geschehen möchte, bleibt das Buch, die neue Sammlung dazu genommen, immer ein sehr brauchbares Buch, das nicht nur das alte Littauische sehr weit, sondern auch in manchen Stücken die in unserm Lande eingeführte deutsche Gesangbücher übertrifft¹⁷.

(Peržiūrėdamas pirmąjį spausdintą egzempliorių pastebėjau, kad trūksta giesmių apie kai kurias dieviškas savybes ir ypatingas krikščioniškas priedermes. Tą trūkumą pašalinau **parengdamas mažą rinkinėlį su 32 tokiomis giesmėmis**, kurį išspausdinau pirmojoje 1791 metų pusėje. Jei šitos giesmės bus pridėtos prie giesmyno¹⁸, tai vargiai galėsime rasti per visas mišias bent vieną atvejį, kada trūktų giesmės. O jeigu taip būtų, tą spragą galima lengvai užpildyti. [...] O kol tai bus padaryta, ši knyga, pridėjus naująjį rinkinėlį, lieka labai naudinga ir toli pralenkia ne tik senuosius lietuviškus, bet ir daugeliu požiūrių dabar mūsų krašte naudojamus vokiškus giesmynus¹⁹.)

Būtent tą mažą 32 giesmių rinkinėlį („eine kleine Sammlung von 32 Liedern“), išleistą po dešimties metų nuo pagrindinio giesmyno, sudaryto iš 508 giesmių, Ostermejeris ir traktavo kaip priedą prie giesmyno, t. y. kaip papildymą, kuris turėjo kompensuoti jo su Šrederiu išleisto giesmyno trūkumus. Zygfridas Ostermejeris tėvo biografijoje rašė, kad tai buvo rinkinys lietuviškų giesmių, verstų iš naujųjų vokiškų giesmynų (išspausdinimo metų nenurodė)²⁰.

¹⁷ [Gottfried Ostermeyer,] *op. cit.*, p. 223–224.

¹⁸ Pažodžiui: „įrištos prie giesmyno“.

¹⁹ Gotfridas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 403.

²⁰ Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 104; Rita Šlaitaitė, *op. cit.*, p. 157.

die Augen, und belehre sie, daß er seinem Vorhaben kein Gnüge gethan, auch nicht thun können, weil er von alle dem nichts hat, was zu einer solchen Arbeit erfordert wird. Fehler des Buches überhaupt habe ich nie geläugnet; und wie wollte ich mich dessen unterfangen, da ich ja weiß, daß ich ein Mensch bin, und mein Mitarbeiter auch.

§. 173. So viel oder wenig indessen das Buch Fehler haben mag, so ist längst dafür gesorgt, daß ihnen abgeholfen werde. Diesem nach habe ich in meinem Bedenken (pag. 13.) schon bemerkt, daß ich mir das ganze Buch in 5 Hefte mit weißem Papier in 4to durchschossen, einbinden lassen, um alles, was ich selbst als Fehler bemerkt, oder andere mir anzeigen würden, zu bessern, um bey einer neuen Auflage des Buches davon Gebrauch machen zu können. Eben so habe ich bey der ersten Durchsicht des Buches wahrgenommen, daß ihm Lieder über einzelne göttliche Eigenschaften, und besondere Pflichten des Christenthums fehlen. Diesem Mangel habe durch eine kleine Sammlung von 32 Liedern abgeholfen, die ich in der ersten Hälfte des Jahres 1791 abdrucken lassen.

4 pav. [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 223: rašoma apie 32 giesmių giesmynėlį (1791) kaip priedą prie giesmyno (1781); Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen: 8 H L BI I, 8856

lassen. Wenn diese Lieder dem Gesangbuch bengebunden werden, so wird bey dem öffentlichen Gottesdienst nicht leicht ein Fall vorkommen, auf den gar kein Lied vorhanden wäre. Sollte sich aber dergleichen doch finden, so kann ein jeder Mangel leicht ersetzt werden. Es fehlt in unsern Tagen an Kirchengesängen im Deutschen so wenig, daß man vielmehr einen Ueberfluß davon hat, und die können auch im Littauiſchen genutzt werden. Besorgte man, das Buch könnte mit der Zeit zu stark werden; so ist auch dafür Rath: es können noch die Collecten, die Paſſionsgeschichte, auch wohl noch einige alte Lieder weggelassen werden.

§. 174. Bis das etwa geschehen möchte, bleibt das Buch, die neue Sammlung dazu genommen, immer ein sehr brauchbares Buch, das nicht nur das alte Littauiſche sehr weit, sondern auch in manchen Stücken die in unserm Lande eingeführte deutsche Gesangbücher übertrifft. Wer die Sprache versteht, den kanns der Augenschein lehren, und wer sie nicht versteht, darf nur den oben (§. 129.) mitgetheilten Plan, den wir genau befolgt, durchgehen; so wird er an dieser Angabe nicht

5 pav. [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauiſche Liedergeschichte*, p. 224: rašoma apie 32 giesmių giesmynėlių (1791) kaip priedą prie giesmyno (1781); Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen: 8 H L BI I, 8856

Atkreiptinas dėmesys į skirtingai nurodomą giesmių skaičių: 30 ir 32. Gotfrydas Ostermejeris jau prieš 1786 m. turėjo išvertęs 30 giesmių. Veikale *Bedenken über einen Entwurf zu einem neuen Littauischen Gesangbuch* (*Apmąstymai apie naujojo lietuviško giesmyno projektą*, 1786) jis rašė, kad tai rinktinės giesmės, kurios galėtų eiti kaip giesmyno papildymas:

Doch laß sein, ein gutes littauisches Gesangbuch müße sich durch Uebersetzung feiner Originalstücke empfehlen. Ich habe 30 Stück davon fertig, die alle mit Bedacht gewählt, von Pf. Schröder durchgesehen und gebeßert sind. Zehn davon besingen einzelne göttliche Eigenschaften; eins den Tod und Begräbniß Christi; ein kurzes handelt von der Rechtfertigung, und die übrigen sind Tugendlieder. Diese Lieder kann ich heute und morgen unter die Preße geben²¹.

(Tačiau tarkime, kad geras lietuviškas giesmynas turi būti papildytas gerų giesmių vertimais. **Aš turiu 30 tokių giesmių**, visos jos išmoningai atrinktos, jas peržiūrėjo ir pagerino kunigas Šrederis. Dešimt – apie atskiras dieviškas savybes, viena – apie Kristaus mirtį ir laidojimą, viena trumpa giesmė apie atleidimą, o kitos – apie visokias dorybes. Galėčiau jas šiandien ar ryt atiduoti spausdinti²².)

Informaciją apie tai, kad Ostermejeris veikale *Bedenken über einen Entwurf zu einem neuen Littauischen Gesangbuch* siūlo Prūsijos Lietuvos pamokslininkams 30 „savo puikiai išverstų giesmių“, 1788 m. paviešino ir Kristijonas Gotlybas Milkus tęsdamas diskusiją dėl naujo lietuviško giesmyno projekto:

In der (S. 22.) 4ten Anmerkung bietet Hr. Pf. den Predigern in Littauen 30 feine Original=Stücke seiner Uebersetzung an. – Ich zweifle, daß Er viele Abnehmer finden werde. – Seine Poesie ist zu steif²³.

²¹ [Gottfried Ostermeyer,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch, nebst vorangesetztem Bericht von der Veranlassung dazu. Ans Licht gestellet von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Past. Seniore und der Königl. deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglieder [...]*, Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof- und Academ. Buchdrucker, [1786], p. 22.

²² Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo giesmyno projektą“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinktiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 172.

²³ [Christian Gottlieb Mielcke,] *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens, so Herr Pfarrer Ostermeyer von Trempen, über einen Entwurf zum neuen Littauischen Gesangbuch bekannt gemacht, ans Licht gestellet von C. G. Mielcke, Cantore zu Pilckallen*, Königsberg: gedruckt mit Kanterschen Schriften, 1788, p. 68, plg. p. 41.

(Ketvirtoje pastaboje (p. 22) ponas kunigas siūlo Lietuvos pamokslininkams **30 savo puikiai išverstų giesmių**. Aš abejoju, ar daug kas jomis pasinaudos. Jo poezija pernelyg nelanksti²⁴.)

Knygos *Erste Littauische Liedergeschichte* skyriuje apie lietuviškų giesmių kūrėjus aprašydamas save, Ostermejeris mini naujajame giesmyne paskelbęs per 80 originalių ir verstų giesmių, o rinkinėlyje – dar 30 (plg. ir 6 pav.):

Im Buche finden sich von ihm über 80 Lieder, die theils in Originalstücken, theils noch mehr in Uebersetzungen bestehen. Zu diesen kommen noch 30 Lieder, welche in einer eigenen Sammlung hinten nach, herausgegeben worden²⁵.

(Giesmyne yra per 80 jo giesmių, dalis jų originalios, kitos – vertimai. Dar **reikia paminėti 30 giesmių**, kurias jis pats surinko ir išleido atskiriu rinkiniu vėliau²⁶.)

Tame pačiame skyriuje aprašydamas sūnų Zygfrydą, jis nurodo į priedą įdėtas 2 jo verstas giesmes²⁷. Su šiomis 2 giesmėmis ir susidaro 32 giesmių giesmynėlis²⁸. Taigi būtent į šitą *naujojo giesmyno priedu*, arba *priedu prie naujojo giesmyno*, vadintą giesmynėlį ir buvo įdėti Zygfrydo vertimai (tai, beje, buvę pasakyta ir knygelės pratarmėje: „zwey Lieder in den Anhang zum neuen G. B. eingerückt sind. Man sehe die Vorrede zu diesem Büchelchen“)²⁹. Šitas faktas leidžia išsisklaidyti abejonėms, kodėl Ostermejeris nurodo skirtingą skaičių giesmių: jei turėjo iš vokiečių kalbos išvertęs 30 rinktinių giesmių, tai kodėl giesmynėlyje buvo 32. Jo verstų giesmių iš tiesų ir buvo 30, o tos 2 – Zygfrydo. Apytikslis vertimų datavimas toks: 30 Gotfrydo Ostermejerio giesmių išversta prieš 1786 m., 2 Zygfrydo giesmės – tarp 1786 ir 1791 m.

²⁴ Kristijonas Gotlybas Milkus, „Kuklus atsakymas“, in: Kristijonas Gotlybas Milkus, *Pilkainis*, parengė Liucija Citavičiūtė ir Juozas Girdzijauskas, Vilnius: Vaga, 1990, p. 277, plg. p. 258.

²⁵ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 254.

²⁶ Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 418; pažodžiui: „kurias jis vėliau paskelbė savo rinkinyje“.

²⁷ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 254; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 418.

²⁸ Guido Michelini be reikalo laiko jį tik 30-ies giesmių rinkinėliu, plg. Guido Michelini, *op. cit.*, p. 161, 182.

²⁹ [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 254; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 418.

254 *Littauische Liederdichter nach dem Alph.*

in Trempen Präcentor und 1752 Prediger. Was er am neuen G. B. geleistet, steht in dieser Geschichte ausführlich. Im Buche finden sich von ihm über 80 Lieder, die theils in Originalstücken, theils noch mehr in Uebersetzungen bestehen. Zu diesen kommen noch 30 Lieder, welche in einer eigenen Sammlung hinten nach, herausgegeben worden. Die Zahl der theils mehr, theils weniger gebesserten Lieder ist so groß, daß sie nicht füglich kann angegeben werden.

6 pav. [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 254: rašoma apie 30 Gotfrydo Ostermejerio giesmių, paskelbtų giesmynėlyje (1791); Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen: 8 H L BI I, 8856

32 giesmių giesmynėlis minimas 1791 m. išėjusios *Apologijos* 4-oje dalyje kaip dar tik ketinamas spausdinti, jei kunigai sutiktų paimti po 10 egzempliorių. Tokia sąlyga buvo nurodyta ir 1786 m. išleistame veikale *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch* priduriant, kad jam už darbą nereikėtų atlyginti, tik sumokėti už spaudos kaštus³⁰. Nors nuo 1786 m. dėl giesmynėlio į Ostermejerį nesikreipė nė vienas kunigas (tai jis vertino kaip kunigų abejingumą savo pareigoms), vis dėlto rengėsi jį atiduoti spaudai, o visus egzempliorius pasiimti pats. Kai jis bus išspausdintas, jis sakė pranešias, o kas norės juo naudotis, galės kreiptis į jį³¹.

³⁰ [Gottfried Ostermeyer,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch*, p. 23; Gotfrydas Ostermejeris, „Apmąstymai apie naujojo giesmyno projektą“, p. 172.

³¹ [Gottfried Ostermeyer,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Viertes und letztes Stück [...]*, Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1791, p. 90; Gotfrydas Ostermejeris, „Gotfrydo Ostermejerio naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Ketvirtoji, paskutinė, dalis“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinktiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 297.

Kaip nurodo pats Ostermejeris, giesmynėlis buvo išspausdintas pirmoje 1791 m. pusėje³².

Giesmynėlis neišlikęs, tačiau duomenys apie tai, kur ir kada buvo išspausdintos Zygfrydo Ostermejerio giesmės, gali būti svarbūs ieškant giesmių pakartotinių publikacijų vėlesniuose giesmynuose ir mėginant rekonstruoti abiejų neišlikusių Ostermejerio giesmynų turinį. Guido Michellini'o duomenimis, šiandien pusė 1791 m. giesmynėlio repertuaro žinoma iš Karolio Gotardo Keberio 1832 m. giesmyno *Iß naujo pérweizdėtos ir pagėrintos Giesmjû Knygos* trečiosios dalies „Treczia Dalis Giesmjû=Knygû“, kur pateikta 14 giesmių, verstų iš Berlyne išleisto vokiško Johanno Samuelio Ditericho (1721–1797) giesmyno *Lieder für den öffentlichen Gottesdienst (Viešų pamaldų giesmės, 1778)*³³. Įdomu tai, kad ši dalis buvo užsakyta paties leidėjo, Karaliaučiaus karališkosios ir universiteto spaustuvės savininko, miesto tarybos nario Georgo Friedricho Hartungo (1782–1849). Jis rūpinosi lietuviško giesmyno atnaujinimu ir kreipėsi į Keberį prašydamas sudaryti priedą iš pačių geriausių Ostermejerio ir Milkaus giesmių:

ich ersuchte Hrn. C. R. Keber einen Anhang zum litth. Gesangbuch aus den besten Ostermeyer= und Mielkeschen Liedern zusammensetzen zu wollen. Dieser Anhang, leider viele andere, als die erbetenen Lieder enthaltend, kam schon 1832 heraus³⁴.

(aš prašiau pon[o] K[onsistorijos] t[arėjo] Keberio prie liet[uviško] giesmyno sudaryti priedą iš geriausių Ostermejerio ir Milkaus giesmių. Šitas priedas, gaila, turintis daug daugiau giesmių negu tos pageidautosios, išėjo jau 1832 m.)

1838 m. ta trečia dalis buvo išleista ir atskiru leidiniu *Treczia Dalis Giesmjû=Knygû* nurodant, kad tai antrasis leidimas³⁵. Į Keberio giesmyną

³² [Gottfried Ostermeyer,] *Erste Littauische Liedergeschichte*, p. 223; Gotfrydas Ostermejeris, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, p. 403.

³³ Guido Michellini, *op. cit.*, p. 161–163, 165–166.

³⁴ G[eorg] F[riedrich] Hartung, „Entgegnung und Berichtigung des Aufsatzes im December=Heft der Prov.=Blätter: „Wie läßt sich die Einführung eines neuen Gesangbuches am zweckmäßigsten befördern“, in: *Vaterländisches Archiv [...] oder Preuß. Provinzial=Blätter*, 1838, Bd. 19, p. 18–19.

³⁵ *LB I 191–193*, įrašų nr. 533–534, 536–538.

(1832) iš Ostermejerio giesmynėlio perimtos giesmės liudija, kad net praėjus 40 metų nuo giesmynėlio išėjimo, tebebuvo aktualios, kitaip Hartungas nebūtų ryžęsis jų spausdinti³⁶. Kituose XIX a. giesmynuose irgi gali būti iš jo perimtų giesmių, tarp jų vertėtų ieškoti ir tų dviejų, išverstų Zygfrydo Ostermejerio.

IŠVADOS

Gotfrydas Ostermejeris knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte* (1793) minėdamas sūnaus Zygfrydo 2 į lietuvių kalbą išverstas ir priede prie giesmyno *Giesmes šventos Bažnyčioje ir Namej' giedojamos* (1781, neišlikęs) paskelbtas giesmes, *priedu* vadino ne šio giesmyno dalį, o po dešimties metų išleistą atskirą giesmynėlį *Giesmės* (1791, neišlikęs). Knygoje *Erste Littauische Liedergeschichte* aprašyta giesmyno rengimo istorija ir struktūros formavimas leidžia daryti išvadą, kad 1781 m. giesmyne priedo išvis nebuvo. Remdamiesi projektu, rengėjai kryptingai siekė vientiso, skirtingai negu ankstesnieji giesmynai, į dvi dalis nesuskirstyto giesmyno (508 giesmės jame sugrupuotos pagal tematiką į 65 grupes).

1791 m. giesmynėlis išleistas kaip 1781 m. giesmyno papildymas, turėjęs naujomis giesmėmis kompensuoti giesmyno trūkumus, todėl Ostermejerio vadintas *naujojo giesmyno priedu*, arba *priedu prie naujojo giesmyno*, ir traktuotas kaip galimas įsirišti kartu su giesmynu.

Giesmynėlį sudarė 32 naujos, iš vokiečių kalbos verstos giesmės. Ostermejerio knygoje *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch* (1786) ir *Erste Littauische Liedergeschichte* pateikti duomenys leidžia konstatuoti, kad 30 giesmių verstos Gotfrydo Ostermejerio (prieš 1786) ir 2 Zygfrydo Ostermejerio (po 1786). Taigi Zygfrydo Ostermejerio verstos giesmės buvo paskelbtos ne 1781 m. giesmyne *Giesmes šventos Bažnyčioje ir Namej' giedojamos*, kaip nurodo Vaclovas Biržiška ir juo rėmęsi tyrėjai, o 1791 m. giesmynėlyje *Giesmės* kartu su 30 tėvo Gotfrydo Ostermejerio verstų giesmių.

³⁶ Už informaciją apie Hartungo iniciatyvą dėkoju dr. Ingai Strungytei-Liugienei.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- [BERENTAS JONAS,] *Išnaujo pérweizdėtos ir pagėrintos Giesmū=Knygos / kurrūse brangiáusos sėnos ir naujos Giesmės surašyotos / Diewui ant Garbės ir Prusū Karalysteje esantiems Lietuwninkams ant Dušū Išgánimo podraug su Maldū=Knygomis / kurrūse ne tiktay sėnos, bet ir naujos Maldos randamos yra, Karalaucuze: Isspaustos Iono Prideriko Reusnero, 1732.*
- BIRŽIŠKA VACLOVAS, *Aleksandrynas: Senujų lietuvių rašytojų rašiusių prieš 1865 m. biografijos bibliografijos ir biobibliografijos, t. 2: XVIII–XIX amžiai, Čikaga: JAV LB Kultūros Fondas, 1963.*
- CITAVIČIŪTĖ LIUCIJA, „Zygfrydas Ostermejeris ir jo traktatas *Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvius su vokiečiais?*“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 18: *Istorijos rašymo horizontai*, 2004, p. 297–312.
- CITAVIČIŪTĖ LIUCIJA, „Gotfrydas Ostermejeris ir jo palikuonys lietuvių raštijoje“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 41: *Gotfrydo Ostermejerio lituanistinio paveldo tyrimai I*, 2016, p. 15–44.
- GINEITIS LEONAS, „Ostermejeris (Ostermeyer) Zigfridas“, in: *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 364.
- HARTUNG G[EORG] F[RIEDRICH], „Entgegnung und Berichtigung des Aufsatzes im December=Heft der Prov.=Blätter: „Wie läßt sich die Einführung eines neuen Gesangbuches am zweckmäßigsten befördern“, in: *Vaterländisches Archiv [...] oder Preuß. Provinzial=Blätter*, 1838, Bd. 19, p. 17–21.
- JUŠKA ALBERTAS, *Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1997.
- LB I – *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba, t. 1: 1547–1861*, Vilnius: Mintis, 1969.
- MICHELINI GUIDO, *Mažosios Lietuvos giesmynų istorija: nuo Martyno Mažvydo iki XIX a. pabaigos*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2009.
- [MIELCKE CHRISTIAN GOTTLIEB,] *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens, so Herr Pfarrer Ostermeyer von Trempen, über einen Entwurf zum neuen Littauischen Gesangbuch bekannt gemacht, ans Licht gestellet von C. G. Mielcke, Cantore zu Pilckallen, Königsberg: gedruckt mit Kanterischen Schriften, 1788.*
- MILKUS KRISTIJONAS GOTLYBAS, „Kuklus atsakymas“, in: Milkus, Kristijonas Gotlybas, *Pilkainis*, parengė Liucija Citavičiūtė ir Juozas Girdzijauskas, Vilnius: Vaga, 1990, p. 220–317.
- [OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch, nebst vorangesetztem Bericht von der Veranlassung dazu. Ans Licht gestellet von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Past. Seniore und der Königl. deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitgliede [...], Königsberg: gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof= und Academ. Buchdrucker, [1786].*
- [OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Viertes und letztes Stück [...], Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1791.*

- [OSTERMEYER GOTTFRIED,] *Erste Littauische Liedergeschichte, ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore seniore und der Königl. Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglied, Königsberg: gedruckt mit Driestischen Schriften, 1793.*
- [OSTERMEJERIS GOTFRYDAS, *Giesmes βwentos Bažnycoje ir Namej' giedojamos su nobažnomis Maldomis i wienas Knygas suglaustos nū G. Ostermeyerio, Karalaučiuje: Drukawotas pas G. L. Artungą, 1781*] (giesmynas neišlikęs).
- OSTERMEJERIS GOTFRYDAS, „*Gotfrydo Ostermejerio Naujojo lietuviško giesmyno apologija prieš Milkaus kaltinimus. Ketvirtoji, paskutinė, dalis*“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 260–297.
- [OSTERMEJERIS GOTFRYDAS, *Giesmės, 1791*] (giesmynas neišlikęs).
- OSTERMEJERIS GOTFRYDAS, „Apmąstymai apie naujojo giesmyno projektą“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 163–197.
- OSTERMEJERIS GOTFRYDAS, „Pirmoji lietuviškų giesmynų istorija“, in: Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 298–441.
- ŠLAITAITĖ RITA, „Gotfrido ir Zigfrido Ostermejerių biografijos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 3: *Devynioliktan amžiu išengus*, Vilnius: Pradai, 1994, p. 149–171.